

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Ս. ԳՐԲԻ ՄԷԶ

(Նոր. Յոսեփի թիւնը)

Յորի զիրքը տառապանքի գաղափարը խորհրդաւոր դրութեան մը վերածեց առանց համարձակելու անոր մէջ զնեւ նպատակ մը: Այսու հանդերձ հին բանաձևը կը շարունակէր իր գոյութիւնը, մասամբ միայն տեղի տալով կեանքի փորձառութեան, անոր վրայ աւելցնելով «համբերէ՛ և պիտի տեսնես»: այս յաւելումածն էր որ խորանալով նպատակը յետ մահու կեանքի մը տաժու մի գարգացման:

Միայն Բարեւոյնի գերութեան շրջանին ապրող Նսայի մեծ մարգարէն էր որ առաջին անգամ յանդուգն գաղափարը ունեցաւ յայտարարելու թէ տառապանքը փրկարար է: Այս գաղափարը իրաւամբ կոչուած է Հին Կտակարանի կրօնքին ամենամեծ եւ վսեմագոյն ստեղծագործութիւնը:

Նսայի մարգարէն կ'ապրէր իր ժողովուրդի ամենէն տառապալից եւ դժբախտ մէկ շրջանին: Հայրենիքը՝ քար ու քանդ, ժողովուրդը՝ տարագիր, տաճարը՝ իսրայէլի կրօնական եւ ազգային կեանքի խորհրդանշանը եւ արտայայտութեան կեդրոնը՝ կործանած, քահանայական եւ մարգարէական դասակարգերը սպառելու վտանգին ենթարկուած էին: Այս պայմաններու մէջ տարագիր ժողովուրդը Աստուծոյ մարգարէին կը նայէր, մխիթարութեան խօսք մը լսելու եւ յուսադրուելու ապագային համար: Մարգարէն, փոխանակ ետեւ նայելու եւ այս տխուր երեւոյթին իբր պատճառ ցոյց տալու իսրայէլի գործած մեղքերը, կը խորհէր այդ տառապանքի փրկարար հետեանքներուն: Այսպէս, իսրայէլի տառապանքը պատժական եւ ուսուցողական ըլլալէ աւելի, քաւական էր ու փրկարար: Տառապող Աստուած իր ժողովուրդը կը սրբադորձէր տառապանքի քուրային մէջ: Այս խորունկ ճշմարտութիւնը առաջին անգամ Նսայի մարգարէն տեսաւ ու արտայայտեց «տառապող ծառայ»ին նուիրուած ներշնչեալ բանաստեղծութիւններով: Ասոնց

մէջ ի յայտ կուգայ բարոյագիտական բարձր ըմբռնումներով միաստուածութիւն մը որ կը պարփակէ ամբողջ մարդկութիւնը, եւ որուն նպատակն է ամբողջ մարդկութեան փրկութիւնը: Այդ հաստուածներու վարդապետութեան համաձայն իսրայէլը հեթանոսներուն լոյսը պիտի ըլլար, եւ ամբողջ մարդկութիւնը պիտի փրկուէր անոր միջոցաւ: իսրայէլը պիտի տառապէր, եւ այդ տառապանքով ամբողջ մարդկութիւնը պիտի փրկուէր ու սրբանար: Իսրայէլ, իբր ամբողջութիւն, Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդն էր, Աստուծոյ քահանան էր, անոր ներկայացուցիչը ամբողջ աշխարհի մէջ, սուրբ ժողովուրդ մը, որ իր սրբութեամբ պիտի խմբէր ամբողջ աշխարհը: Հեթանոսները պիտի գիտակցէին եւ պիտի ըմբռնէին այդ տառապանքին իմաստը եւ պիտի ըսէին. «Նա զմեզս մեր բառնայ, եւ վասն մեր չարչարի եւ մեք համարեցաք զնա ի ցաւս եւ ի հարուածս եւ ի չարչարանս իբրեւ յԱստուծոյ. բայց նա վերաւորեցաւ վասն մեզաց մերոց եւ պատժեցաւ վասն մերոց անօրէնութեանց . . . եւ նորա վերօքն բըժշկեցաք» (Նս. ԾԳ. 4-5):

Շատ յստակ չէ թէ մարգարէն ինչ ազգականի մղուած, ընդհանրացած գաղափարէն շեղեցաւ եւ առաջադրեց այս նոր մտածումը տառապանքի նկատմամբ: Անշուշտ ուրիշներու տեղ տառապելով անոնց նպատակու գաղափարը նոր չէր իսրայէլի պատմութեան մէջ, թէ եւ բնաւ չէին անդրադարձած անոր: Հասարակութեան մէջ բարի մարդոց կեանքը միշտ հասարակաց ապահովութեան երաշխիք մը եղած է: Սողոմոն եւ Գոմորի կործանման առթիւ Աստուած պիտի խնայէր այդ քաղաքներուն, եթէ միայն հինգ արդարներ գտնուէին անոնց մէջ: Մովսէս, օսկի հորթը խորտակելէն ետքը, երբ դարձեալ Սինայ ելաւ, Աստուծոյ կը խնդրէր որ ներէ ժողովրդին իրենց մեղքերը, այսպէս կը խնդրէր որ իր անունն ալ սրբուի կենաց Դպրութենէն: Ժողովուրդին առաջնորդը, անոր ներկայացուցիչը, իր անձը կամ իր անմեղութիւնը իբրեւ զրաւական կը ներկայացնէր մեղանշող ժողովուրդին: Երեմիա մարգարէն ալ, Նսայի ժամանակէն միայն քանի մը տարիներ առաջ, գիտակից իր դերին եւ պաշտօնին, կը գրէր՝ «Դու գիտես, Տէր, յիշեալ զիս,

այց արա ինձ, անարատ արա զիս ի հաւ լածչաց խոց, ծանխի որչափ սոսի վասն քո նախատինս յարհամարհողաց բանից քոց» (Երեմ. ԺԵ. 15)։ Եւ աւելի ետքը հրէից մէջ որոշ կերպով բնորոշուած էր թէ տաւապանքը կը հաճեցնէ Աստուած նոյնիսկ աւելի քան ողջակէզը, վասնզի մինչ վերջինը մարդուն ստացութիւնն է, առաջինը մարդուն անձէն կը բխի, և վերջնապէս յանդիմանութիւնը կը ջնջէ մարդուն յանցանքները։ Եթէ այսպէս տաւապանքը անհատին կեանքին մէջ քաւչական դեր կը կատարէ, ինչո՞ւ համար նոյնը չըլլայ նաեւ հասարակաց կեանքին մէջ ևս, մանաւանդ երբ կամաւորութեամբ կ'ընտրէ, և անմեղութեամբ և համբերութեամբ կը կրէ զայն։ Սակայն այս գաղափարները Մեծ Եսայիէն առաջ ապրուած չէին, ան էր որ այդ գաղափարին աղօտ ճառագայթները հաւաքելով, բոցավառ արտայայտութեամբ դուրս տուաւ զանոնք, և որոնք Աստուածաշունչի ամենամխեմ տողերը կազմեցին, որոնց մէջ զարհուրելի աղէտքը փոխուեցաւ հոգեւոր յաղթութեան։ Սա դարձեալ որոշ է որ ժամանակն ու դէպքերն են որ ծնունդ կուտան անձերու և գաղափարներու։ Այս պարագային նոյն բանն է որ տեղի ունեցած է։ Եսայի մարգարէն իր ժամանակի ծնունդն է. իսրայէլի ազգային ողբերգութիւնը այնչափ ահաւոր էր, և անոր մեկնութիւնը այնչափ նուաշտացուցիչ, որ կարծես նոր տաւապանք մը կ'աւելցնէր արդէն տաւապանքէն ընկճուած ժողովուրդին վրայ. անիկա կը կարօտէր նոր մեկնութեան մը որ շինիչ ազդեցութիւն մը ունենար, այդ անարգ զգացումին փոխարէն ներշնչէր հպարտ ու ազնուացուցիչ զգացում մը։ Ասոր համար մարգարէն պանծացուց ճշմարիտ իսրայէլի տաւապանքը, ան թէ և ունէր պատժական հանգամանք, բայց ունէր նաեւ մարտիրոսութիւն մը որուն փրկարար ազդեցութիւնը պիտի ազատէր ամբողջ աշխարհը և պիտի բարձրացնէր ճշմարիտ իսրայէլը, որ կ'արհամարհուէր։

Այսպէս Եսայի Մարգարէն իսրայէլի ուշադրութիւնը դարձուց դէպի լուսաւոր ապագան, դէպի անմեռ յոյսը։ Մարգարէն շատ նրբամտութեամբ մօտեցաւ այս խնդրոյն։ «Տաւապող ծառան» ամբողջ իսրայէլը չէր որ կը ներկայացնէր, այլ միայն այն հաւատարիմ մնացորդը որ հակառակ

ամէն դժուարութեանց և արհամարհանքի, հաւատարիմ կը մնար Եհովային և իսրայէլը աւանդութեան, որ համբերութեամբ և անարտունջ իր վրայ տուած էր այն պատիժները որ ուրիշինն էին։ «Տաւապող ծառայ» բացատրութիւնն իսկ մնացեալ իսրայէլը կը դատաւարտէր և կը լեցնէր ամօթի զգացումով։ Անոնք երբ կը տեսնէին որ ճշմարիտ իսրայէլը կը տաւապէր իրենց համար, ապաշխարութեան կը մղուէին, և անոր արդիւնքը կ'ըլլար կրօնական և ազգային առողջ նկարագիր։ «Տաւապող ծառայ»-ի հատուածները թէ՛ սաստ և թէ՛ մխլթարութիւն ունէին իրենց մէջ։ Մարգարէն ինքն ալ գերյափշտակուած էր այս գաղափարով, և ներշնչումի առաւելագոյն չափով լեցուած՝ կ'արտայայտէր զայն, ատոր համար էր որ այդ հատուածները ամբողջ չափաւոր դուրս եկած են։

«Մխլթարեցէք, մխլթարեցէք ըզժողովուրդ իմ, ասէ Աստուած, քահանայքդ, խօսեցարուք ի սիրտ Երուսաղէմի և մխլթարեցէք զգայ, զի լի եղև տաւապանօք»։ Եւ իր հանդարտ պահերուն կը զգար թերեւս որ իր այս բացատրութիւնը անըմբռնելի պիտի թուին ժողովուրդին, ատոր համար կ'աւելցնէր իրերանոյ Եհովայի. «զի ոչ են խորհուրդք իմ իբրեւ զխորհուրդ ձեր, և ոչ ճանապարհք իմ իբրեւ զճանապարհ ձեր, ասէ Տէր, այլ որպէս հեռի են երկինք յերկրէ այնպէս հեռի են ճանապարհք իմ ի ճանապարհաց ձերոց, և խորհուրդք իմ ի խորհրդոց ձերոց»։

Ամբողջ Աստուածաշունչի մէջ ոչ մէկ գաղափար Հին Կտակարանէն ուղղակի անցած է նոր Կտակարանին։ Երկու Կտակարաններու միջև գտնուող մօտ երեք հարիւր տարիներու շրջանը ծառայած է այդ գաղափարները աւելի ընդհանրացնելու և ժողովրդականացնելու, առանց ինքնատիպ նպաստ մը բերելու անոր պարզացման։ Այդ շրջանին մէջ դրուած բոլոր դիրքերն ալ Մեծ Եսայիին տաւապանքի փրկարար դերը չօշափած և ալլաղան եղանակներով ներկայացուցած են ժողովուրդին։

Նոր Կտակարանի մէջ ալ տաւապանքի գաղափարը տարակոյս չկար որ իր արժանի տեղը պիտի ունենար, քանի որ անիկա կը զբաղեցնէր բոլոր միտքերը։

Քրիստոս աւելի իր կեանքով քան թէ

խօսքերով լուծեց յաւիտենական այդ անլուծելի խնդիրը. աւելի ճիշդ՝ Եսայի մարգարէէն քարոզուած տեսութիւնը ապրեցաւ, և իրականացուց զայն: Բայց իր այդ կեանքէն անկախաբար քանի մը առիթներով անդրադարձած է անոր ու արտայայտուած այդ մասին, որոնք կարելի է եզրակացնել հետեւեալ կերպով:

Թէ՛ վիշտը և տառապանքը երբեմն պատժական են՝ նոր կտակարանը որոշ կերպով կը ցուցնէ. բնական կամ բարոյական օրէնքի զաղափարէն առաջ որ խրտացած է պատճառի և հետեանքի բանաձևին մէջ, ամբողջ Աստուածաշունչի մէջ կը զգացուի մարդուն ընթացքին համապատասխան հատուցումը: Ով որ ճամբորդութեան մը կը սկսի, նկատի պէտք է ունենայ անոր բոլոր հետեանքները, դաւադանի մը մէկ ծայրը վերցնողը միւսն ալ վերցուցած կ'ըլլայ անխուսափելիօրէն: Այս տիեզերքին մէջ բան մը կայ, յաճախ անհասկնալի մեղի համար, որ կը հատուցանէ մեր հոգեկան սխալները:

Սակայն նոր կտակարանի ընդհանուր սկզբունքը այս ըլլալով հանդերձ՝ Յիսուս յաճախ շեշտը կը դնէ աւելի տառապանքին զգաստացուցիչ և դաստիարակիչ դերին վրայ: Քրիստոսի համար, մեղքը որուն հետեանքներն են բոլոր վիշտերն ու տառապանքը, մարդուն հոգիէն ու կամքէն բխող արարք մըն է, որ կ'արտայայտուի մարդուն ֆիզիքական գործունէութեամբ. հետեաբար աւելի հոգեկան ապրում մը ըլլալով՝ անոր հետեանքներն ալ ուղղակի հոգիին վրայ է որ պիտի անդրադառնան: Աստուած ամէն կարելի միջոց ամենուն համար հաւասարապէս կը գործածէ, մարդիկ ազնուացնելու, բարձրացնելու և կատարելագործելու համար. միայն այդ միջոցներէն ետքն է որ անոնք պիտի հատուցուին իրենց ընթացքին համաձայն, և այդ՝ այս կեանքի սահմանէն անդին է: Ուրեմն Յիսուսի ուսուցումը շատ վեր է. բարոյական արժանիքին իբրեւ հետեանք՝ նիւթական բարօրութիւն կամ երջանկութիւն, և մեղքին իբրեւ արգիւնք՝ վիշտ և տառապանք: Աստուած իր բարիքները կը զրկէ ամենուն հաւասարապէս, այսպէս, ան իր արեւը կը ծագէ չաբերուն և բարիներուն, և իր անձրեւը կը զրկէ արդարներուն և մեղաւորներուն:

Դարձեալ առակի մը մէջ կը նկարագրէ երկու տուներ որոնց վրայ հաւասարապէս անձրեւները կ'իջնեն և գետերը կը յորդին և հովերը կը փչեն. անոնցմէ մէկը խմաստուն՝ և միւսը անմիտ կեանքը կը ներկայացնեն, և անոնց երկուքին վրայ ալ հաւասարապէս կ'իջնայ բնութեան կամ կեանքի պատուհասը: Բայց մարդիկ հոգեկան տարբեր յատկութիւններով կամ տրամադրութիւններով կը մօտենան անոնց:

Նոր կտակարանի մէջ՝ Խաչելութեան դէպքը մանաւանդ գերազոյն օրինակն է այս սկզբունքին. Գողգոթային վրայ կը բարձրանան երեք խաչեր, մին կը կրէ անարգ և անիծեալ ոճրագործ մը, ուրիշ մը՝ ապաշխարող աւագակ մը, և երրորդը՝ Քրիստոս: Գողգոթան ամենանիւթականացած օրինակն էր «ամենայն որպէս ամենեցուն պատահար մի է» իմաստունի խօսքին: Այս պատկերին առջև այլևս կը դատապարտուէր տառապանքը մեղքին արդիւնք համարող հին բանաձևը: Վասնզի երրորդ խաչին վրայ կը բարձրանար «սուրբ, անմեղ, անարատ, զատեալ ի մեղաւորաց և բարձրացեալ քան զերկինս» անձնաւորութիւն մը:

Գողգոթան մեղի կը սորվեցնէ թէ անհատէն աւելի և անհատէն վեր կայ մարդկութեան ամբողջ հաւաքականութիւնը, եթէ կ'ուզէք, ամբողջ տիեզերքը. և Աստուծոյ կամքը, որ կը յայտնուի աշխարհի պատմութեան և մասամբ ալ բնութեան մէջ, նպատակ ունի կազմելու, զարգացնելու և կատարելագործելու բոլոր հոգիները հաւասարապէս, որպէսզի, ինչպէս առաքեալը կ'ըսէ, «ի տնտեսութիւն լրման ժամանակաց բովանդակեալ զամենայն Քրիստոսիւ, որ ինչ յերկինս և որ ինչ յերկրի» (Եփես. Ա. 10):

Այս նպատակը իրագործելու համար երբ պատմութեան ընթացքին կամ բնութեան պատահարներուն մէջ տեղի կ'ունենան կարգ մը դէպքեր որոնք երեւութապէս, կամ առ առաւելն մասնակի կերպով, նիւթապէս կամ ֆիզիքապէս կը վնասեն ոմանց, ատոնք ոչինչ են բաղդատմամբ ձեռք բերուած արգիւնքին: Եւ բարին Աստուած, որուն զիւտութեամբ և անօրինութեամբ կ'ըլլան այս բոլորը, զիտէ իր անհուն զութով վարձատրել անոնք որոնք այսպիսի առիթներուն կը բաժնուին այս աշխարհէն, և մխիթարել անոնք որոնք անոնց մեկնումով կը սղաւորուին:

Ս. Վ. Մ.